

CZU: 303.1.022(091)

TEORIA ÎNTEMEIATĂ: ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE*Aliona CHIRA**Universitatea de Stat din Moldova*

Dezvoltarea domeniului de cercetare socială a fost influențată de aplicarea unor noi modele de abordare a fenomenelor sociale, în special cu referire la abordarea calitativă. În acest traseu se înscrie și teoria întemeiată, dezvoltată în secolul al XX-lea de către sociologii americani Glaser B.G. și Strauss A.L. ca reacție la abordările cantitativiste asupra fenomenelor sociale. În articol sunt analizate etapele de apariție și dezvoltare a teoriei întemeiate, evidențiindu-se noile curente. De asemenea, autorul prezintă particularitățile în definirea acestei metode de cercetare și interpretare a datelor, în vederea formulării unui model explicativ.

Cuvinte-cheie: cercetare, teorie, teorie întemeiată, model explicativ, analiză, date.

THE GROUNDED THEORY: HISTORIOGRAPHIC APPROACHES

The development of social research domain has been influenced by the application of new models for addressing social phenomena, especially referring to the qualitative approach. In this regard it can be mentioned the Grounded theory, developed in the twentieth century by American sociologists Glaser B.G. and Strauss A.L. in response to quantitative approaches to social phenomena. The article analyzes the stages of development of the Grounded theory, highlighting the new currents. The author also presents the peculiarities in defining this research and data interpretation method in order to formulate an explanatory model.

Keywords: research, theory, Grounded theory, explanatory model, analysis, data.

Originea teoriei întemeiate

Teoria întemeiată este o metodă de cercetare relativ nouă datând din deceniul șapte al secolului al XX-lea. Cu toate acestea, ea a reușit să producă schimbări în metodologiile de cercetare în domeniul social. Teoria întemeiată a fost elaborată de către doi sociologi americani – Barney G. Glaser și Anselm Strauss, care au consacrat-o prin lucrarea *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* [1] publicată în anul 1967. Deși ideea pentru o astfel de metodă vehicula mult mai devreme în rândul cercetătorilor americani, se consideră că B.Glaser și A.Strauss au reușit s-o încadreze în tipajul normativ al unei teorii independente. Metoda nou-concepută a fost denumită *grounded theory* – o îmbinare de cuvinte ce redă într-un mod fidel esența acestei metode: a fundamenta o teorie. Din moment ce metodologia teoriei întemeiate a fost exportată în diferite domenii, ea a depășit spațiul american afirmându-se pe plan internațional sub numele *GT* – acronimul titlului original. Cauza încetățenirii acronimului metodei printre cercetătorii străini se datorează faptului că traducerea termenului *grounded theory* în alte limbi este destul de laborioasă din cauza inexistenței unui pertinent echivalent lingvistic. Dacă termenul *grounded theory* s-ar traduce *mot-à-mot*, atunci ar pica sub acuza truismului, pentru că orice teorie trebuie să fie întemeiată empiric și în acest context *grounded theory* nu s-ar evidenția ca metodologie independentă. Din acest motiv *grounded theory* este cunoscută și utilizată sub diverse denumiri considerate a fi cele mai relevante pentru esența metodologiei; de exemplu, în limba română sunt utilizate denumiri precum: teoria fundamentată, teoria întemeiată, teoria derivată empiric, teoria emergentă ș.a. Totuși, cercetătorii români utilizează denumirea originală.

Dacă e să ne referim la abordările din sociologia rusă, identificăm o adevărată filosofie pe seama etimologiei acestei denumiri. De exemplu, în studiul *Логика анализа данных в обоснованной теории (grounded theory): версия Б. Глезера, I.V. Zabaev*, într-o notă de subsol [2], face referire la acest demers al traducerii, menționând că în limba rusă pentru prima dată acest termen a fost tradus de către T.S. Vasilieva prin *обоснованная теория*, adică teoria fundamentată, întemeiată, argumentată sau justificată. Această traducere a fost criticată, menționându-se că orice teorie se fundamentează pe date empirice. Din acest considerent au apărut alte opțiuni de traducere, precum: cea a lui A.V. Iadov – *выращенная теория* (teoria dezvoltată, apărută, ivită sau cultivată), utilizată în studii din domeniul comunicării; cea a cercetătoarei V.V. Semenova – *восхождение к теории* (ascensiune spre teorie); sau cea a lui T.Șanin – *приземленная теория* (teoria obișnuită, banală, comună), traducere propusă și de D.Rogozin. În opinia autorilor sus-numiți, fondatorii teoriei întemeiate

empiric au dorit să transmită ideea că această teorie este una „înrădăcinată”, subliniind proprietatea acesteia de a se dezvolta din date, oricât de problematică ar părea această variantă din punct de vedere epistemologic.

Ținând cont de diferitele perspective de abordare, este justificată existența unei palete de definiții ale acesteia, fiecare dintre ele accentuând anumite aspecte prin care s-a remarcat ca metodă independentă. Astfel, o primă definiție pune accentul pe faptul că teoria întemeiată se impune ca o metodă de cercetare ce permite dezvoltarea unei teorii care să ofere explicații despre principala preocupare a populației din mediul supus cercetării și cum aceste îngrijorări sunt rezolvate sau procesate [3]. Urmare a acestei definiții, putem remarca că teoria întemeiată este pur și simplu *descoperirea unor modele derivate* din date [4] sau, cu alte cuvinte, aceasta presupune *generarea teoriilor din date* [5]. În același timp, unele definiții relevă că teoria întemeiată este o metodă generală de cercetare care ghidează cercetătorul în chestiuni de colectare a datelor și în detalii cu privire la proceduri riguroase în vederea analizei datelor. Pe de altă parte, unii cercetători consideră teoria întemeiată ca fiind un instrument de cercetare care permite identificarea și conceptualizarea modelelor și structurilor sociale latente din aria cercetării prin procesul de comparare constantă. Astfel, sociologul român M. Agabrian conchide că teoria întemeiată reprezintă practica dezvoltării unui model teoretic explicativ care izvorăște în principal din analiza nemijlocită a materialelor textuale diferite, fiind „o metodologie, un mod de a gândi și a studia realitatea socială, care oferă un mănunchi de proceduri folositoare și de îndrumări esențiale, sugerează tehnici dar nu imperative” [6]. Aceste „proceduri” dețin o anumită logică de cercetare, asigurând astfel generarea teoriei din date empirice, care constau în:

- a) culegerea suficientă de date pentru a demara analiza;
- b) analiza datelor folosită pentru a genera categorii;
- c) prin intermediul metodei comparative constante sunt comparate secțiuni de date, în permanentă legătură unele cu altele, facilitând evidențierea unor relații dintre diverse categorii;
- d) categoriile concrete sunt apoi modificate în concepte abstracte;
- e) aranjarea acestor concepte într-o schemă logică, care poate fi modificată pe măsură ce sunt culese mai multe date;
- f) în baza acestei scheme logice a conceptelor se construiește teoria.

În traseul teoriei întemeiate este important că datele sunt culese în continuare în raport cu o categorie până când aceasta este saturată. În același timp, metoda de selecție a cazurilor în vederea analizei nu presupune o eșantionare reprezentativă, ci una teoretică, adică o eșantionare de conveniență sau prin metoda bulgăreului de zăpadă, fiind astfel alese cazurile care pot contribui la generarea teoriei. Eșantionarea teoretică este complementată de inducția analitică – o strategie de culegere și analiză a datelor, care își propune să ia cazul deviant sau negativ, care nu se încadrează în teoria în curs de dezvoltare, și să-l examineze astfel încât teoria să poată fi modificată corespunzător.

Într-o optică mai concisă, putem menționa, citându-l pe J.W. Creswell, că la baza generării teoriei întemeiate stau cercetarea riguroasă, procedurile sistematice și metodele specifice. Teoria întemeiată trebuie să se refere la fenomenul studiat în contextul său unic, să clarifice conceptele ce apar în timpul analizei datelor și să indice relația dintre concepte [7]. Astfel, teoria întemeiată devine o opțiune democratică în științele sociale care permite oricărui cercetător, care i-a studiat metodologia, să genereze teorii [8].

Influențe ale școlilor de sociologie în dezvoltarea teoriei întemeiate

Teoria întemeiată este inovația sociologilor americani Barney G. Glaser¹ și Anselm L. Strauss², însă ca idee metoda teoriei întemeiate nu datează odată cu cercetările întreprinse de fondatorii ei sau cu lucrarea prin care

¹ Anselm L. Strauss este un imigrant evreu născut în 1916 în New York. În 1939 primește diplomă de licență în sociologie în cadrul Universității din Virginia, apoi de masterat și diplomă de doctor în sociologie în 1945 la Universitatea din Chicago. În 1960 efectuează studii postdoctorale la Universitatea din California, San Francisco, unde mai târziu a înființat și a condus un program de doctorat în sociologie. Întreaga lui activitate academică a fost influențată de ideile Școlii de la Chicago, deoarece mentorul lui, H. Blumer, fondatorul interacționalismului simbolic, l-a îndemnat să se înscrie în clasa în care se studia interacțiunea socială, dezvoltată de G.H. Mead și care îi purta numele.

² Barney G. Glaser s-a născut în 1930 în San Francisco, California. Și-a obținut diploma de licență în sociologie la Universitatea Stanford în 1952, după care s-a înscris la Universitatea din Paris unde a studiat literatura. Făcându-și stagiul militar în Germania s-a înscris la Universitatea din Freiberg unde a continuat să studieze literatura. În 1961 obține diploma de doctor în sociologie la Universitatea din Columbia, unde a studiat, sub tutela lui Paul F. Lazarsfeld și Robert K. Merton, statisticile descriptive. Ceea ce a preluat de la mentorii săi a fost interesul de a dezvolta teorii.

a fost consacrată, ci se originează în curentele mai vechi ale unor școli de sociologie, precum Școala de la Chicago și Școala de la Columbia. Influențele acestor școli se atestă prin elementele comune în procesul de generare a teoriei întemeiate. Deși teoria întemeiată a devenit metoda de cercetare emblematică pentru Universitatea din California (San Francisco), care continuă a fi vacuumul dezvoltării ei, trebuie să recunoaștem contribuțiile școlilor de sociologie la constituirea metodei teoriei întemeiate.

Școala de la Chicago. Despre teoria întemeiată empiric se menționează că ea constituie o ramificație a metodologiei calitative, și anume – a interacționalismului simbolic [9], context în care putem afirma că teoria întemeiată empiric s-a constituit în „leagănul” interacționalismului simbolic. Deși actualmente la acesta mai puțin se referă cercetătorii, totuși la mijlocul secolului al XX-lea interacționalismul simbolic era pe larg aplicat în Școala de la Chicago, în condițiile în care acesta facilita studiul semnificațiilor pe care indivizii le atribuiau și aplicau simbolurilor din propriile societăți. În contrast cu teoriile dominante în acea epocă, interacționalismul simbolic susținea că în interacțiuni indivizii folosesc simboluri pentru a negocia semnificații. Astfel, interacționalismul simbolic se definea ca fiind o abordare centrată pe comunicarea interindividuală care contribuia la producerea și reproducerea regulilor, normelor și modelelor de comportament.

Curentul interacționalismului simbolic este fondat de G.H. Mead prin lucrarea *Mintea, Sinele și Societatea*, în care se subliniază rolul important al comunicării în procesele sociale. Viața socială din această perspectivă este echivalentă cu procesul comunicațional, iar individul se formează prin intermediul interacțiunii cu mediul înconjurător în baza asimilării și interiorizării semnelor și simbolurilor. H.Blumer, studentul lui H.Mead și continuatorul gândirii acestuia, a inspirat curentul interacționalismului simbolic, invocând ca argument că indivizii se raportează la lumea socială pe baza semnificațiilor pe care aceasta le are pentru ei; semnificații care se constituie și se dezvoltă în procesul interacțiunilor sociale, sensul acestora fiind dat de context.³

Perspectiva interacționalismului simbolic se distinge prin accentul deosebit pus pe interacțiunea între indivizi. Conform acestuia, indivizii interpretează acțiunile celorlalți în loc să reacționeze, astfel că, în consecință, interacțiunea umană este mediată de utilizarea simbolurilor, prin interpretare sau prin stabilirea sensului acțiunilor altora. Prin urmare, numai în momentul în care sunt semne și simboluri acțiunile pot fi privite din exterior, apreciate, judecate și reglementate. Din acest considerent, studiul sociologic al acestei lumi trebuie să se centreze pe procesele prin care actorii își armonizează comportamentele în baza interpretărilor lumii înconjurătoare.

Potrivit lui A.Mucchielli [10], interacționalismul simbolic pentru prima dată în istoria sociologiei a acordat un loc teoretic actorului social ca interpret al lumii sociale. Acest fapt implica găsirea sau construirea unor metode de cercetare care să dea prioritate punctelor de vedere ale actorilor și adoptarea din partea observatorului a unei poziții ce ar legitima o astfel de analiză. În ceea ce privește cercetătorul, acesta nu poate avea acces la fenomene private, care sunt producțiile sociale semnificative ale actorilor, decât dacă participă, ca actor, la lumea pe care își propune să o cerceteze. Scopul acestor metode constă în explicarea semnificațiilor pe care actorii le pun în practică pentru a-și construi lumea socială. Astfel, pentru interacționalismul simbolic o cunoaștere sociologică relevantă este numai atunci când actorul social este studiat în relație cu realitatea socială naturală în care trăiește. Deci, *sensul pe care îl atribuie actorii sociali obiectelor, persoanelor și lumii înconjurătoare trebuie luat în considerare pentru a păstra integritatea lumii sociale și a nu o denatura* reprezintă principiul de bază al cercetării sociale din perspectiva interacționalismului simbolic.

Unul dintre continuatorii interacționalismului simbolic a fost A.Strauss, care intrase în contact cu acest curent când își făcea studiile de doctorat la Universitatea din Chicago, perioadă în care tradiția cercetărilor era destul de viguroasă abordând o problematică sociologică diversă. Deși A.Strauss s-a axat mai mult pe probleme de sociologie urbană, el a menționat că din perspectivă contemporană interacționalismului simbolic i-ar fi specifice cinci arii problematice: 1) progresul sau evoluția socială; 2) schimbarea în instituții și controlul social; 3) participarea bazată pe consens; 4) distribuția puterii și echitatea; 5) rolul intelectualilor în dezvoltarea socială. Însă, cel mai important este faptul că A.Strauss importă într-un mod destul de reușit în cadrul teoriei întemeiate concepția despre cercetarea problemelor sociale din perspectivă interacționalist-simbolică.

Școala de la Columbia. Cercetătorii din cadrul acestei Școli au pornit de la definirea teoriei, concept care nu deține o definiție unanim acceptată. În viziunea lui J.P.Campbell [11], teoria reprezintă o colecție de

³ H.Blumer explică interacționalismul simbolic prin trei lucruri: 1. Oamenii acționează asupra lucrurilor pe baza înțeleșurilor pe care le au aceste lucruri pentru ei; 2. Înțeleșul lucrurilor este derivat, el „se naște” în urma interacțiunilor sociale pe care o persoană le are cu celelalte; 3. Aceste înțeleșuri sunt manipulate sau modificate printr-un proces de interpretare.

afirmații verbale sau simbolice, care identifică variabilele importante și explică de ce și cum interacționează acestea, identificând condițiile sub care ele corelează sau nu. A.V. Spata consideră teoria ca fiind un complex de afirmații și presupuneri care generează ipoteze și încearcă să ofere explicații cu privire la comportamentul uman într-un anumit context [12]. În opinia cercetătorilor F.N. Kerlinger și H.B. Lee, teoria presupune un set de constructe (concepții) interconectate, definiții și propoziții care oferă o perspectivă sistematică asupra unui fenomen, prin specificarea relațiilor dintre variabile [13]. Mai mult ca atât, dezvoltarea teoriilor reprezintă unul dintre obiectivele fundamentale ale științei.

Din definițiile menționate reiese că o teorie poate fi identificată în spatele oricărei cercetări, de fiecare dată cercetătorul încercând să identifice o explicație referitoare la faptele studiate, chiar dacă această explicație se dovedește a fi incompletă sau limitată. Cert este însă faptul că teoriile științifice nu pot oferi întotdeauna o descriere completă și finală a realității. Ele sunt mai degrabă niște aproximări ale naturii lucrurilor [14]. Explicația acestei constatări poate fi pusă în seama gradului de generalitate pe care îl dețin teoriile științifice, fiind foarte evazive în susținerea unor explicații referitoare la realități particulare și specifice anumitor domenii de cercetare. Anume această dificultate – de a utiliza modele teoretice de anvergură ca și suport în cercetările empirice – l-a determinat pe sociologul R.K. Merton [15] să dezvolte modelul *teoriei de rază medie*. El afirma necesitatea teoriilor speciale, adică cu aplicabilitate medie, în explicarea fenomenelor sociale. Convingerea lui era că decât să se caute o construcție conceptuală generală din care să fie derivate teorii particulare, mai oportun ar fi să se dezvolte teorii particulare care, ulterior, să fie integrate în modele teoretice mai cuprinzătoare. În esență, teoriile de rang mediu se referă la modele explicative elaborate în sprijinul imediat al ipotezelor de lucru supuse evaluării în domenii particulare ale cercetării științifice.

Pe lângă faptul că teoriile de rang mediu propuse de R.Merton au apărut în domeniul sociologiei, trebuie de menționat că acestea s-au contrapuz ideilor lui T.Parsons, care încerca să elaboreze o teorie socială globală (funcționalismul structural), și ale lui K.Popper, care promova ideea „teoriei înainte cercetării”, considerând că știința progresa mai rapid atunci când cercetătorii dezvoltă teorii pe care apoi încearcă să le verifice. În opoziție cu aceștia, R.Merton consideră că teoria trebuie să fie punctul terminus și nu punctul de pornire al cercetării, argumentul forte fiind acela că cercetarea empirică nu trebuie să joace un rol pasiv, de testare a ipotezelor în cadrul cercetărilor, ci mai mult ca atât. Cercetarea, în opinia lui, trebuie să contribuie la dezvoltarea teoriei, ceea ce implică inițierea, reformularea, respingerea sau clarificarea teoriilor.

Sociologii români I.Bădescu și D.Cristea au sintetizat principalele caracteristici ale unei teorii de rang mediu, menționând că:

- 1) o asemenea teorie este formată dintr-un set limitat de presupuneri din care, prin intermediul cercetărilor empirice, sunt logic derivate și confirmate prin ipoteze specifice;
- 2) ea nu rămâne separată, ci este consolidată în rețele teoretice mai largi;
- 3) este suficient de abstractă pentru a se ocupa de diferite domenii ale comportamentului social și ale structurii sociale, depășind simplul nivel al generalizării empirice;
- 4) această teorie estompează distincția dintre probleme macrosociologice și microsociologice;
- 5) majoritatea unor astfel de teorii sunt consonante cu o mare diversitate de sisteme teoretice generale;
- 6) ele se situează, în general, pe o linie directă de continuitate cu enunțurile teoretice clasice [16].

În dezvoltarea ideilor sale R.Merton se aliază cu P.F. Lazarsfeld, un coleg profesor de la Universitatea Columbia din New York, încercând împreună să reînvie interesul pentru metodologia cercetării ca punct de plecare având empirismul matematic și cel abstract. B.Glaser cooperează cu aceste personalități notorii ale sociologiei americane într-un timp în care cercetarea cantitativă, în special cea a lui P.Lazarsfeld și teoria de rang mediu a lui R.Merton aveau o autoritate foarte mare. Influența ideilor acestora din urmă asupra teoriei întemeiate este recunoscută chiar de B.Glaser. În anul 1965, când acesta publică metoda comparativă constantă [17], recunoaște că procedura pentru selecția și codarea categoriilor este preluată de la H.S. Becker și B.Geer [18], în timp ce aspectele legate de saturația teoretică au fost influențate de ideile lui R.Merton. Mai târziu, în lucrarea *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, B.Glaser și A.Strauss au subliniat contribuția lui R.Merton la clarificarea și codificarea metodelor de cercetare calitativă încă în 1949, continuând cu afirmația că acesta era preocupat de „modificarea fundamentării teoriei” [19]. Abia în anul 2005, în lucrarea *The Grounded Theory Perspective III: Theoretical coding* [20], B.Glaser a acordat semnificație conceptualizării lui R.Merton prin codarea substanțială și teoretică.

Un alt aspect preluat de B.Glaser și A.Strauss este noțiunea de interșanjabilitate a indicatorilor, dezvoltată de P.Lazarsfeld, care a contribuit la fundamentarea ideii de saturație teoretică în teoria întemeiată. Mai mult,

utilizarea datelor cantitative pentru a genera teoria întemeiată a fost o variantă a elaborării datelor prin sondaj de către P.Lazarsfeld.

Într-o lucrare ulterioară, *The Roots of Grounded Theory* [21], B.Glaser a identificat mai multe „începuturi” metodologice inspirate din creația lui P.Lazarsfeld, pe care le-a integrat în calitate de componente în procedurile teoriei întemeiate în vederea generării teoriei, precum: modelul de formare a indexului pentru generarea conceptelor, interșanjabilitatea indicatorilor pentru generarea conceptelor și modelul de analiză a variabilei centrale sau nucleu.

O altă idee preluată de la Școala din Columbia este importanța integrării teoriei, care a fost inspirată autorilor teoriei întemeiate de către H.Zetterberg, supervisor al disertației doctorale a lui B.Glaser. Cu toate acestea, teoria întemeiată contrastează abordării lui H.Zetterberg, care susține efectuarea mai întâi a cercetării exploratorii pentru a determina problemele și apoi revizuirea literaturii de specialitate pentru a identifica teoriile formale care să ajute la soluționarea problemelor identificate prin cercetare.

Din analiza publicațiilor lui B.Glaser poate fi relevată importanța recunoașterii personajelor-cheie, ceea ce a contribuit în mod indirect la crearea metodei teoriei întemeiate, pe care acesta îi numește strămoși intelectuali cu un rol considerabil în elaborarea formulelor metodologice ale teoriei întemeiate, printre care: R.Merton, P.Lazarsfeld, H.Zetterberg, H.Hyman și H.Selvin

Pe filiera interacționalismului simbolic, B.Glaser și A.Strauss au făcut referire la H.Blumer, de la care au preluat noțiunea de sensibilitate a conceptelor – una dintre cele două caracteristici (analitice și sensibile) ale tipurilor de concepte generate de teoria întemeiată [22], pe care au revizuit-o, limitându-o doar la o singură însușire caracteristică conceptelor teoriei întemeiate.

Ulterior, cercetătoarea J.Corbin, coautoarea uneia dintre versiunile teoriei întemeiate, a afirmat că procedurile teoriei întemeiate în varianta inițială nu sunt legate de nicio disciplină și nici cercetătorii nu trebuie să adere la perspectiva interacționistă pentru a o utiliza, explicând că ideile lui G.H. Mead și ale lui H.Blumer nu au fost încadrate în metodologia teoriei întemeiate, iar singura referință tangențială – sensibilitatea conceptelor – a fost abandonată mai apoi și de B.Glaser și A.Strauss.

Versiunea teoriei întemeiate elaborată de J.Corbin și A.Strauss este fundamentată teoretic în interacțiunea simbolică, iar ultima revizuire a ei (anul 1998) reprezintă o ruptură completă de metoda originală a teoriei întemeiate și o schimbare decisivă prin încadrarea în perspectiva interacționalismului simbolic [23].

În concluzie, asocierea Glaser-Strauss prin pregătirile profesionale și orientările metodologice pe care le-au preluat din școlile în care s-au format a contribuit la configurarea unui bun climat pentru constituirea și validarea metodei teoriei întemeiate. Prin A.Strauss cercetările calitative au putut fi recalificate, iar B.Glaser, prin rigorile metodologiei cantitative, a asigurat validarea metodelor calitative.

Evoluția teoriei întemeiate

Ideea pentru o metodologie a teoriei întemeiate a fost dezvoltată de către B.Glaser [24] începând cu anul 1950, când sociologul american P.Lazarsfeld⁴ a demarat elaborarea unei metodologii pentru studiile cantitative. Metodologia concepută nu a fost inițial o procedură aplicată doar studiilor cantitative, dar mai degrabă o încercare de a determina procedurile care pot fi utilizate în studii cantitative „bune”, fiind o procedură de derivare. Între timp și alți cercetători au fost preocupați de acest aspect, ale căror idei au fost utilizate de către B.Glaser și A.Strauss în crearea noii metodologii. Procedurile și regulile metodologiei au fost stabilite de către aceștia după testare în cadrul unui studiu pe diverse aspecte cu privire la decesul persoanelor în instituțiile medicale, rezultatele cărui au fost publicate în *Awareness of Dying* [25] și în *Time for Dying* [26].

Activitatea de elaborare a metodologiei orientată spre studiile cantitative, demarată de P.Lazarsfeld, a coincis cu cea de corelare a rezultatelor cercetării cu teoria. Astfel, el a descoperit că studiile cantitative pre-încadrate se bazuau pe speculații, iar teoriile ipotetice din anii 50 ai secolului al XX-lea se dovedeau a fi irelevante, dacă nu false. Acesta a fost punctul de plecare pentru corectarea, modificarea și schimbarea multor teorii care se bazuau pe datele cercetării (unele dintre ele se refereau la clasele sociale, șomaj sau plebiscite ș.a., iar altele reflectau diverse ideologii fiind irelevante). În acest context, P.Lazarsfeld, utilizând noua metodologie, a identificat că multe dintre variabilele neobservate pot schimba teoriile existente, chiar și simplele descoperiri. Multe dintre corecțiile pe care le-a introdus acesta au fost descriptive și utilizate ca fapte din date neobservate,

⁴ Paul Felix Lazarsfeld a fost fondatorul Biroului pentru Cercetări Sociale Aplicate al Universității Columbia și profesorul lui B.G. Glaser la stagiul de doctorat.

ceea ce reprezintă un început de conceptualizare cu aplicarea codării teoretice și nu a celei substanțiale. Această idee i-a determinat pe B.Glaser și A.Strauss să formuleze teorii mai întâi din date rezultate prin aplicarea metodelor de sondaj, neaducând claritate cu referire la generarea teoriei, fiind focuși pe corectarea teoriei existente cu studii solide și exacte, bazate pe noi cercetări.

Teoria întemeiată a preluat această abordare și a înaintat prin generarea concepției abstracte a teoriei despre unitate, mediu, persoane, fără a se încadra în teoriile existente înainte de a demara cercetarea. Ulterior teoria generată este corelată cu literatura, atât descriptivă cât și teoretică, dar nu pentru a o corecta, ci pentru a o aprofunda cu modificări rezultate din comparații constante ale conceptelor transcendente utilizate.

Teoria întemeiată, dezvoltată de B.Stauss și A.Glaser, a realizat acest salt utilizând date calitative, ușor de utilizat și care nu au avut un model teoretic dominant de testare a datelor. Această concepție asupra teoriei întemeiate a fost remodelată ulterior de metodologii calitativiști, de la generarea conceptelor până la descrieri calitative exacte ajungându-se uneori până la confuzii metodologice.

Originea teoriei întemeiate. Teoria întemeiată a luat naștere în instituțiile spitalicești americane, pornind de la studiul unor aspecte morale și tehnice ale medicinei. Creșterea segmentului de persoane în vârstă a ridicat o serie de întrebări personale și sociale, cum ar fi: cum își percep pacienții longevitatea recent câștigată (cei care au învins boli incurabile) sau care este atitudinea lor față de propria moarte? Creșterea ratei deceselor americanilor în spitale (în acea perioadă) a determinat dezvoltarea și îmbunătățirea raționamentului și compasiunea în gestionarea deceselor de către pacienți, familii și profesioniști din domeniul sănătății. În acest curent se înscriu și autorii teoriei întemeiate – B.Glaser și A.Strauss, care s-au concentrat asupra a ceea ce li se întâmplă oamenilor atunci când mor în spitale, anume – pe interacțiunea dintre personalul spitalicesc și pacienți. Cercetătorii s-au raportat mai mult la contextul acțiunii decât la atitudinea față de moarte, fiind mai puțin îngrijorați de moartea în sine decât de procesul morții, care de multe ori era de durată [27].

Interesul cercetătorilor B.Glaser și A.Strauss cu privire la aceste aspecte rezidă în experiențele personale, ambii suferiseră pierderea unui părinte spitalizat (în cazul lui A.Strauss – mama, iar al lui B.Glaser – tatăl). Întrebările de la care au pornit cercetătorii reflectau următoarele aspecte: Dacă din ce în ce mai mulți americani mor în instituțiile medicale, înconjurați mai mult de asistenți medicali și doctori decât de rude, atunci cum personalul medical este afectat în timp ce pacienții acestuia mor? Cum structura de management al organizației valorifică acest proces? Ce forme de acțiune socială, tranzitorii sau permanente, întreprinde personalul medical în timpul decesului persoanelor? Care sunt consecințele sociale pentru spital și personalul acestuia, precum și pentru pacienți și familiile acestora? În baza unor astfel de întrebări, B.Glaser și A.Strauss și-au canalizat eforturile spre clarificarea situației din perspectivă sociologică și nu medicală. Astfel, A.Strauss solicită Institutului Național al Sănătății finanțarea unui grant pentru „Cercetarea Serviciilor de Sănătate Publică în Departamentul de Nursing”, oferindu-i-se aprobare pentru programul „Hospital Personnel, Nursing Care and Dying Patients” (Personalul spitalicesc, îngrijirile medicale și pacienții pe moarte) înregistrat cu numărul NU-00047 [28].

Cooperarea științifică a celor doi cercetători s-a materializat în desfășurarea de studii privind interacțiunile dintre personalul medical și pacienții cu boli terminale din spitale și aziluri. Astfel, rezultatele cercetărilor au fost reflectate în patru monografii: *Awareness of Dying* (Conștientizarea morții) publicată în anul 1965; *Time for Dying* (Timpul morții) (1968); *The Nurse Student and the Dying Patient* (Studentul asistent medical și pacientul pe moarte), realizată de Quint J. Volumul al patrulea a reflectat tematica interacțiunii dintre personalul medical și familie în situația pacientului pe moarte.

Lucrarea *Awareness of Dying* a fost prima lucrare publicată în care au fost expuse rezultatele aplicării noii metode inovatoare de cercetare, A.Strauss întemeind-o pe experiențele trăite de persoanele participante la cercetare. Metodologia aplicată timp de șase ani a constat în desfășurarea de observații și interviuri în șase spitale⁵, scopul cercetării constând în contribuții la crearea unui model rațional și cu mai multă compasiune de îngrijire la sfârșitul vieții. În teren se realizau observații cu referire la specificul deceselor în spitalele incluse în eșantion, în rezultat fiind identificat faptul că moartea era „uneori rapidă, uneori lentă; uneori așteptată, uneori neașteptată; uneori anticipată de către pacienți, uneori neanticipată” [29]. Cercetătorii au investigat și modul de relaționare a personalului medical cu pacienții, participând la întâlnirile dintre aceștia. În cadrul

⁵ Este vorba în special de spitalele: Moffitt Hospital (University of California Medical Center, San Francisco); Providence Hospital, Oakland; the Veterans Administration Hospital at Oakland; the Napa State Mental Hospital; the San Francisco General Hospital and Highland Hospital in Oakland.

întâlnirilor autorii au observat că americanii ezită să vorbească deschis despre moarte, evitând să spună persoanelor că sunt „pe moarte”. Dat fiind faptul că prin teoria întemeiată se pot descoperi fapte și procese necunoscute anterior, B.Glaser și A.Strauss au identificat câteva niveluri ale conștientizării morții iminente: conștientizarea închisă, conștientizarea suspectată, conștientizarea reciprocă a pretențiilor și conștientizarea deschisă, precum și modul în care acestea afectează pacienții, rudele, asistenții medicali și medicii. În final, teoria care a rezultat din această investigație a prezentat o viziune deschisă asupra modului în care îngrijirea pacientului este afectată de gradul de conștientizare a morții de către asistenții medicali, medici și pacienți.

La doi ani de la apariția *Awareness of Dying*, B.Glaser și A.Strauss publică o nouă lucrare – *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* (1967), pentru a ilustra teoria pe care au elaborat-o și au aplicat-o în cercetările lor. Apariția lucrării a fost o adevărată „bombă” pentru acea vreme, fiind menționată de oamenii de știință ca o adevărată revoluție în domeniul metodologiei cercetării. În cadrul lucrării, autorii au reiterat faptul că obiectivul teoriei întemeiate nu este verificarea unei teorii preconceptuate sau a unei descrieri casante, ci generarea unei noi teorii ce derivă din analiza sistemică a datelor. Prin urmare, cercetătorul ajunge în final la o ipoteză (sub forma unei teorii) care conceptualizează principala preocupare a studiului. Pentru atingerea acestui obiectiv, autorii insistă ca cercetătorii să se apropie mai mult de strategia inductivă în vederea descoperirii principalelor preocupări ale participanților fără a utiliza preconcepții în a dovedi sau a respinge faptele. Metodologia prevede ca cercetătorul să nu cunoască în prealabil locația unde se va desfășura investigația sau concluziile ipotetice la care s-ar putea ajunge. Ulterior, A.Strauss menționa că în demersul metodologic al teoriei întemeiate există și o componentă deductivă care constă în verificarea sistematică a teoriei generate împotriva datelor, cu toate că accentul principal este pus pe abordarea inductivă a cercetării [30].

Dacă e să ne referim anume la „travaliul” acestei teorii, putem menționa că aceasta s-a forjat pe fundalul dezamăgirilor din timpul studiului lui B.Glaser și A.Strauss. Pe parcursul investigației autorii s-au confruntat cu suprafocalizarea pe verificarea teoriilor în detrimentul construcției teoriei în sine. În urma diferendului cu trendul vremii din domeniul cercetării, ei au adus o serie de critici, printre care și faptul că procesul dublu de construcție și verificare ulterioară a unei teorii trebuie să beneficieze de o atenție egală în cercetarea socială [31]. Din experiența lor de cercetare ei au observat că pe măsură ce verificarea teoriei devenea tot mai prioritară, dorința de a genera teorii trecea în plan secund, dacă nu se pierdea chiar total în cercetările sociale.

Pe lângă accentul pus incorect – doar pe verificarea teoriei – B.Glaser și A.Strauss reclamau și lipsa teoriilor sociale, care sunt, de fapt, construite prin cercetările empirice. Prin urmare, ei au subliniat necesitatea de a genera teorii care să derive din cercetarea socială, pe care le considerau mai relevante decât teoriile logic deduse din ipoteze *a priori*. Autorii au pretins că combinarea construcției teoriei cu cercetarea socială empirică poate produce o ipoteză riguroasă și pertinentă a fundamentării în cercetarea socială. În consecință, ei au modelat o metodologie de pionierat pentru abordarea acestor probleme și pentru a pune capăt decalajului „jenant dintre teorie și practică” [32]. Noua metodologie inventată a fost intitulată de către ei *Grounded Theory* (teoria întemeiată), tocmai pentru că includea în sine obiectivul principal – de a fundamenta/întemeia teoria în cercetarea empirică.

În vederea fundamentării demersului metodologic prin teoria întemeiată, B.Glaser și A.Strauss au proiectat un set de tehnici metodologice distincte și unice pentru generarea teoriei. Ei au specificat că colectarea și analiza datelor sunt simultane și trebuie efectuate prin proceduri specifice de eșantionare teoretică, codificare, comparare constantă, saturație și scrierea memo-urilor. Autorii au elaborat aceste tehnici exigente pentru a se asigura că, pe măsură ce datele sunt colectate, codificate, comparate și organizate în categorii din ce în ce mai abstracte, va începe să se contureze o teorie în devenire. Teoria incipientă este editată și rafinată odată cu primirea datelor brute din teren, pentru crearea relației reciproce între date și construcția teoriei. Această abordare garantează că ascensiunea abstractizării conceptelor este fundamentată fără echivoc și întemeiată prin cercetarea însăși, ceea ce i-a determinat pe autori să susțină că teoria întemeiată empiric este o combinație reușită între teorie și empiric, întrucât descoperă în mod organizat o teorie în esența cercetării sistematice [33].

Valoarea metodologică a teoriei întemeiate empiric este susținută de dezvoltatorii acesteia prin faptul că, în timpul procesului de generare a unei teorii, conceptele și ipotezele nu doar derivă direct din date, ele sunt rafinate și fundamentate sistematic din date. Deci, din moment ce teoria a fost extrasă din cercetarea empirică, ea nu poate fi în general respinsă de mai multe date sau înlocuită cu o teorie incertă, dubioasă, din motiv că este prea strâns legată de date [34]. În consecință, ei asigură că, în pofida modificării și reformulării inevitabile

în timp, adică pe parcursul cercetării, o teorie întemeiată empiric este destinată să reziste. Astfel, autorii demonstrează potențialul și aplicabilitatea teoriei pe care au propus-o, insistând că teoria întemeiată empiric, care presupune studiul riguros al unui volum mare de date, merită timpul prețios și implicarea tuturor în cercetare, inclusiv studierea și promovarea acestei metodologii [35].

Ulterior B.Glaser și A.Strauss au mai publicat împreună și alte studii în care au utilizat metodologia teoriei întemeiate, printre care: *Time for Dying* (Timpul morții) (1968) și *Status Passage* (Starea de tranziție) (1971) și au promovat printre studenții Universității din California noua metodă de cercetare calitativă. Mulți dintre acei studenți au devenit discipoli și adepți ai metodologiei teoriei întemeiate empiric, efectuând studii și publicând rezultatele, facilitând astfel propagarea metodologiei pe plan internațional.

Teoria întemeiată empiric nu a cunoscut o recunoaștere și o apreciere imediată pe arena academică. La apariția teoriei întemeiate, cercetarea calitativă avea un statut inferior chiar și în rândul sociologilor, deoarece era considerată incapabilă să ofere o verificare [36]. Ulterior, sociologii au constatat că la acel moment cercetarea calitativă era depreciată și nevalidată, considerată a fi una „impresionistă, anecdotică, nesistematică și pătinitoare” [37]. Din acest considerent, metodologiile cantitative și pozitivistice deveniseră dominante în SUA, iar „știința socială” era definită în termeni cantitativi. Acest climat nefavorabil teoriei întemeiate a durat aproximativ două decenii, pentru ca apoi aceasta să se afirme în fața sociologilor americani și să fie apreciată. A.Strauss a atribuit această reconversie a opiniei despre teoria întemeiată numărului în creștere de lucrări și disertații doctorale în care era abordată această teorie, diseminându-se astfel și metodologia acesteia. Dânsul a afirmat că această literatură a servit la ilustrarea procedurilor riguroase și sistematizate de generare a teoriei, demonstrând valoarea metodologică a teoriei întemeiate și accesibilitatea aplicării în mediul academic. Odată cu recunoașterea teoriei întemeiate, aceasta depășește granițele disciplinei sociologice, fiind actualmente utilizată de cadre universitare din variate domenii, iar spre sfârșitul anilor 80 ai secolului al XX-lea teoria întemeiată devenise una dintre metodele cele mai populare și influente în cercetarea calitativă.

Mărul discordiei sau Marea schismă [38] și evoluția ulterioară a teoriei întemeiate. B.Glaser și A.Strauss au continuat să dezvolte metodologia teoriei întemeiate prin intermediul diferitor cercetări. Progresul muncii lor a fost însă precipitat de divergențe profesionale ce țineau mai mult de orientarea metodologică a fiecăruia. Totuși, trebuie de avut în vedere că cei doi autori erau formați în școli diferite: A.Strauss provenea din Școala de la Chicago, iar B.Glaser – din Școala de la Columbia, ambele instituții cunoscând în acea perioadă o reînviare. *Background*-ul lor și fidelitatea față de școlile în care s-au format au condus la divergențe conceptuale și au determinat despărțirea lor profesională și realizarea cercetărilor în mod individual.

Pe parcursul anilor 1970-1980 atât B.Glaser, cât și A.Strauss au continuat să cerceteze și să scrie despre teoria întemeiată, numai că viziunea lor comună despre metodologia teoriei întemeiate începuse să se scindeze, determinând „marea schismă” a teoriei întemeiate. Fiecare dintre autori publică separat și introduce suplimentar expuneri și interpretări ale teoriei întemeiate, determinând în acest mod trasee diferite în evoluția ulterioară a teoriei întemeiate. Astfel că putem deja vorbi despre o *versiune clasică a teoriei întemeiate* (Glaser-Strauss) și despre o pre-configurare a altor două versiuni.

Evoluția celor două versiuni este legată de viața profesională a celor doi autori. Astfel, B.Glaser renunță la activitatea de profesor, cercetând și publicând, pe cont propriu, lucrări despre teoria întemeiată, subiectele cărora au fost trasate de devierile și reformulările apărute de-a lungul timpului referitor la teoria întemeiată. Opera lui ar putea fi definită ca o literatură de reacție la adresa noilor idei despre teoria întemeiată, idei înțelese de autor ca fiind „nocive” pentru viitorul metodei teoriei întemeiate. Însă, prin intermediul acestor lucrări B.Glaser a făcut nu altceva decât să-și definească clar viziunea despre teoria întemeiată, precum și demersul metodologic de generare a teoriei. Faptul că tinerii cercetători din diverse domenii și areale geografice aplică metoda teoriei întemeiate după modelul elaborat de el l-a determinat pe B.Glaser să se dedice și mai mult aprofundării procesului de generare a teoriei și diseminării propriei versiuni pe plan internațional.

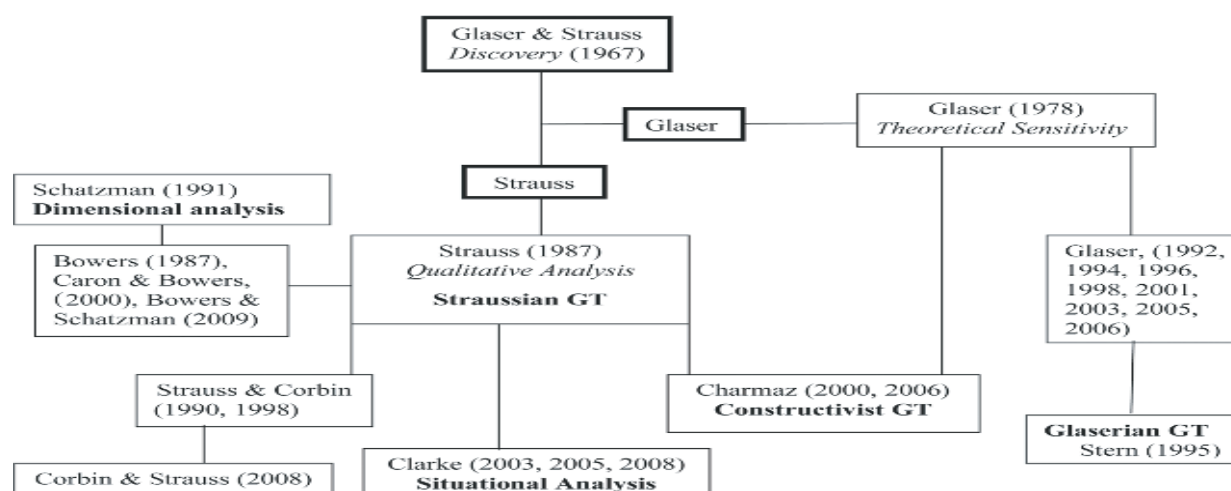
În cazul lui A.Strauss, cercetătorul a continuat activitatea de cadru didactic universitar, promovând în rândurile studenților viziunea proprie despre generarea teoriei; asociindu-se cu alți cercetători, dezvoltă o nouă versiune a teoriei. Astfel, în urma colaborării cu J.Corbin în anul 1990 este publicată noua versiune a teoriei întemeiate în lucrarea *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques* [39], în care autorii insistă asupra rafinării caracteristicilor originale ale teoriei întemeiate (versiunea clasică).

K.Charmaz, discipolul lui A.Strauss, încearcă să elimine „schisma” din interiorul metodologiei teoriei întemeiate, propunând o altă versiune în care să se regăsească atât versiunea clasică a teoriei întemeiate, cât

și celelalte două „ramificații” ulterioare. Însă, încercarea acestora a fost nu altceva decât crearea unei noi versiuni care s-a pliat mai mult pe interacționalismul simbolic cu implicări ale paradigmei constructiviste, fiind reflectată în *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis* [40].

Astfel, dezvoltarea teoriei întemeiate a fost continuată de discipolii lui A.Strauss și J.Corbin într-o „genealogie” distinctă de dezvoltare. Prima deviere majoră de la canonul teoriei întemeiate a fost stabilită de L.Schatzman, discipol și coleg de catedră al lui A.Strauss, cu care a publicat împreună în anul 1973 *Field research: Strategies for a natural sociology* [41], lucrare percepută de o parte din mediul academic ca o extindere a teoriei întemeiate. Totuși, A.Strauss afirma că în respectiva lucrare nu s-a aplicat metoda teoriei întemeiate, ci o nouă metodă – analiza dimensională. Însă, explicația nu a fost atât de convingătoare pentru L.Schatzman și discipolii lui, care au continuat să dezvolte analiza dimensională ca o extindere a teoriei întemeiate.

O altă inovație a teoriei întemeiate aparține cercetătoarei A.Clark, discipolă a lui A.Strauss, preocupată de noile tendințe ale postmodernismului, care a conceput o nouă versiune a teoriei întemeiate – analiza situațională. Autoarea pretinde că analiza situațională oferă tehnici metodologice pentru a încorpora diverse surse de date și ideile postmodernismului.

Sursa: Janice Morse. *Developing Grounded Theory. The Second Generation* [42]

Fig.1. Schema evoluției teoriei întemeiate și diviziunea acesteia în diferite versiuni.

Concluzii

Analizele efectuate atestă că metodologia teoriei întemeiate aparține în exclusivitate lui B.Glaser și A.Strauss, dar ideea despre o teorie generată din date este cu mult mai veche. Schimbarea atitudinii autorilor teoriei întemeiate, care erau de orientări diferite, a fost determinată de nevoia imperioasă de a soluționa problemele majore ale societății. Practic în momentul când știința s-a pus în slujba societății, a fost depășită criza din domeniul cercetărilor sociale. Teoria întemeiată, ca o combinație de orientări diferite, a oferit răspuns la multe acuzații și suspiciuni științifice, precum hiatusului dintre teoretic și empiric, teoriile generale și irelevante pentru anumite contexte sociale etc.

Teoria întemeiată s-a format la granița dintre medicină și sociologie, fapt pentru care primele aplicații ale ei au fost în domeniul îngrijirilor medicale. Apariția unei noi metode de cercetare calitativă și, mai cu seamă, care să genereze teorii specifice unui grup, fenomen sau context anume, a constituit un act revoluționar pentru domeniul cercetărilor sociale din perioada respectivă. Însă, entuziasmul cercetătorilor sociali a durat până la publicarea cărții fundamentale, prin care teoria întemeiată s-a consacrat ca metodă independentă de cercetare. Însă, urmare a disensiunilor de opinii, au fost conturate câteva direcții în teoria întemeiată. Fiind aplicată în diverse domenii de către cercetători, mai mult sau mai puțin riguroși în respectarea canoanelor metodologice, versiunea inițială, originală, a suferit modificări în timp. Astfel, la moment putem vorbi despre câteva versiuni ale teoriei întemeiate și altele care abia se conturează.

Referințe:

1. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1967. ISBN 978-0202302607
2. ЗАБАЕВ, И.В. Логика анализа данных в обоснованной теории (grounded theory): версия Б.Глезера. В: *Социология* [online], 2011, №32, с.125. Disponibil pe: https://www.researchgate.net/publication/290441384_LOGIKA_ANALIZA_DANNYH_V_OBOSNOVANNOJ_TEORII_GROUNDED_THEORY_VERSIA_B_GLEZERA [Accesat: 05.05.2018]
3. <http://www.groundedtheoryonline.com/what-is-grounded-theory/> [Accesat: 05.05.2018]
4. <http://www.groundedtheoryonline.com/what-is-grounded-theory/> [Accesat: 05.05.2018]
5. <http://www.groundedtheoryonline.com/what-is-grounded-theory/> [Accesat: 05.05.2018]
6. AGABRIAN, M. *Cercetarea calitativă a socialului*. Iași: Institutul European, 2004, p.127. ISBN 973-611-284-5
7. CRESWELL, J.W. *Qualitative inquiry and design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publication, 1998. ISBN 978-1412916066
8. SIMMONS, O. Is That a Real Theory or Did You Just Make It Up? Teaching Classic Grounded Theory. In: *The Grounded Theory review: an international journal*, 2010, vol.9. Issue 2, 2010, p. 15-35. Disponibil pe: <http://groundedtheoryreview.com/2010/06/25/is-that-a-real-theory-or-did-you-just-make-it-up-teaching-classic-grounded-theory/> [Accesat: 9.07.2018]
9. HADLEY, G. *Grounded Theory in Applied Linguistics Research. A Practical Guide*. Routledge, 2017, p.29. ISBN 978-1-138-79510-5
10. MUCCHIELLI, A. *Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale*. Iași: Polirom, 2002, p.197. ISBN 973-681-015-1
11. POPA, M. *Modele de cercetare psihologică I/O* (note de curs): 01_Noțiuni introductive, p.10. [online]. Disponibil pe: http://www.apio.ro/upload/mc01_notiuni_introductive.pdf [Accesat la 25.05.2018].
12. Ibidem.
13. CAPRA, F. *Momentul adevărului*. București: Editura Tehnică, 2004. ISBN 9733122378
14. Ibidem.
15. MERTON, R.K. *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press, 1968, ISBN 0029211301
16. BĂDESCU, I., CRISTEA, D. *Dicționar de sociologie rurală. Concepte – Teme – Teorii*. București: Mica Valahie, 2011, p.340. Disponibil pe: <https://books.google.md/books?id=Q4W29Xy2-3AC&pg=PA340&dq=merton+si+teoria+de+rang+mediu&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjWjLvgvYneAhUkM-wKHQ9cCy8Q6AEIJTAA#v=onepage&q=merton%20si%20teoria%20de%20rang%20mediu&f=false>. [Accesat: 12.06.2018]
17. GLASER, B.G. The Constant Comparative Method of Qualitative Analysis. In: *Social Problems*, 1965, vol.12, no.4. Disponibil pe: https://www.jstor.org/stable/798843?seq=2#page_scan_tab_contents. [Accesat: 05.07.2018]
18. BECKER, H.S., GEER, B. Participant Observation: The Analysis of Qualitative Field Data. In: ADAMS, R.N., PREISS, J.J. *Human organization research*. Homewood: Dorsey Press, 1960, p.279-289.
19. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1967, p.2. ISBN 978-0202302607
20. GLASER, B.G. *The Grounded Theory Perspective III: Theoretical coding*. Mill Valley, CA: Sociology Press, 2005. ISBN 978-1884156199
21. GLASER, B.G. The Roots of Grounded Theory. In: *Grounded Theory Review: An International Journal*, 2006, vol.05. Issue no.2/3. Disponibil pe: <http://groundedtheoryreview.com/2006/06/30/1435/>. Accesat: 05.07.2018]
22. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1967, p.38. ISBN 978-0202302607
23. HERNANDEZ, Ch.A. Are Two Methods of Grounded Theory? Demystifying the Methodological Debate. In: *Grounded Theory Review*, 2008, vol.7. Issue no.2. Disponibil pe: <http://groundedtheoryreview.com/2009/06/30/1036/> [Accesat: 10.07.2018].
24. GLASER, B.G. The History of Grounded Theory Based on Quantitative Methodology. In: *The Grounded Theory Review: An International journal*. Special Issue. Sociology Press. November, 2007, p.6-7. ISSN 1556-1542
25. GLASER, B.G., STRAUSS, A. *Awareness of Dying*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1965. ISBN 0-202-30001-3
26. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *Time for dying*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1968. ISBN 978-0-202-30858-6
27. GLASER, B.G., STRAUSS, A. *Awareness of Dying*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1965, p.6. ISBN 0-202-30001-3
28. Ibidem, p.6.
29. Ibidem.
30. KENNY, M., FOURIE, R. Tracing the History of Grounded Theory Methodology: From Formation to Fragmentation. In: *The Qualitative Report*, 2014, vol.19, no.52, p.1-9. Disponibil pe: <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol19/iss52/1>. [Accesat: 22.06.2018]

31. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1967, p.2. ISBN 978-0202302607
32. Ibidem.
33. KENNY, M., FOURIE, R. Tracing the History of Grounded Theory Methodology: From Formation to Fragmentation. In: *The Qualitative Report*, 2014, vol.19, no.52, p.1-9. Disponibil pe: <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol19/iss52/1>. [Accesat: 22.06.2018]
34. GLASER, B.G., STRAUSS, A.L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1967, p.4. ISBN 978-0202302607
35. Ibidem.
36. STRAUSS, A., CORBIN, J. Grounded theory methodology: An overview. In: DENZIN, N., LINCOLN, Y. (Eds.) *The Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994, p.275. ISBN 978-1412974172
37. CHARMAZ, K. *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications, 2006, p.5. ISBN 978-0761973539
38. KENNY, M., FOURIE, R. Tracing the History of Grounded Theory Methodology: From Formation to Fragmentation. In: *The Qualitative Report*, 2014, vol.19, no.52, p.7. Disponibil pe: <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol19/iss52/1>. [Accesat: 22.06.2018]
39. STRAUSS, A., CORBIN, J. *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedure and Techniques*. London: Sage Publication, New-bury Park, 1990. ISBN 9780803959392
40. CHARMAZ, K. *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications, 2006. ISBN 978-0761973539
41. SCHATZMAN, L., STRAUSS, A.L. *Field research: Strategies for a natural sociology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973. ISBN 978-0133143515
42. MORSE, J.M. (et all). *Developing Grounded Theory. The Second Generation*. London and New York: Routledge, 2009, p.16. ISBN 978-1-59874-193-3

Date despre autor:

Aliona CHIRA, doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: kalionaelena@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-0302-1961

Prezenta la 28.02.2019